

KÕIK TULEB HEAKS NEILE, KES JUMALAT ARMATAVAD

Küllli Keel

7. juunil tähistas endine Kaarli koguduse õpetaja praost emeeritus Paul Friedrich Saar oma 85. sünnipäeva. 6. juunil toimunud Hageri kiriku kolmainupüha teenistusel avaldati sel puhul talle austust. Koos koguduse õpetaja praost Jüri Vallsaluga teenis ja jutlustas ka Paul Saar kui Hageri kauaaegne hingekarjane.

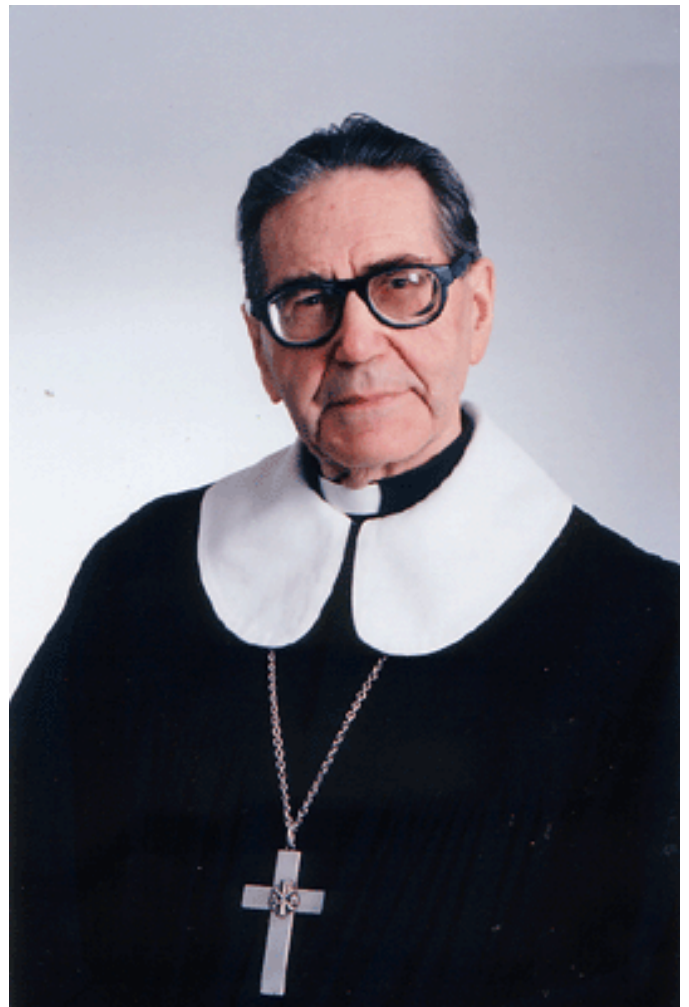
Paul Saarel on olnud kaks kodumaad lisaks Eestile ka Soome. Juba noore mehena käis ta Soomes reisimas, seal ta abiellus, teenis Soome sõjaväes ja võttis osa Jätkusõjast, õppis Helsingi Ülikoolis ja viibis Katajanokka vanglas. Jäänud kahe riigi poliitika hammasrataste vahele, sunniti ta aga oma pere juurest lahkuma. Kuid eluraskused ei ole teda kibestanud, ta on jäänud rõõmsameelseks, sõbralikuks, abivalmiks ja toetavaks ning kõikjal usaldanud end Jumala kätte. Usk on talle andnud sisemist jõudu ja vabadust ning ta on alati truuks jäänud oma põhimõtetele. Tema elumotoks on read ühest luuletusest: Süda, kui sul vaid Jeesus on, on see igavene aare võrratu, sul küllalt on, sul kõik siis on aegade kaduvuses.

Paul Friedrich Saar sündis 7. juunil 1919 Tallinnas. Isa Tõnis oli pärit Karuse kihelkonnast ja ema Emilie (snd Torbek) Harku vallast. Perre kuulus veel kolm õde-venda: Luise, Meeri ja Rudolf. Paul sündis pere noorima lapsena.

Paul Saare isa töötas aastail 1920-32 Tallinna linnamisjonärina. Perekond elaski Tallinnas Kentmanni 6 asunud linnamisjoni majas, kus peeti sageli teenistusi, palvetunde ja perekonnaõhtuid. Kodus kõlas tihti muusika isa mängis viiulit ja klaverit ning juhatas laulukoori, õed Meeri ja Luise õppisid klaverit, Paul viiulimängu ning vend Rudolf hakkas hiljem laulma meeskooris ja kvartetis. Misjonimajas käis ka mitmeid kirikuõpetajaid (H. Haamer, R. Bidder, B. Hasselbladt jt). Samuti külastasid eesti misjonärid Leonhard Blumer Lääne-Aafrikast ja Martin Meedar Hiinast kodumaal puhkusele viibides misjonimaja. Nad näitasid diapilte ja rääkisid oma misjonitööst kaugetes maades paganarahvaste keskel. Lapsepõlves nähtu-kogetu valmistaski teed hilisemaks kutsevalikuks ning Pauli salajaseks unistuseks oli täisealisena minna misjonäriks indiaanlaste juurde Lõuna-Ameerikasse Amazonasesse.

Perekond kuulus Tallinna Jaani kogudusse, seal käis Paul pühapäevakoolis ning sai 1936. aastal leeriõnnistuse.

Usulist kasvatust ja mõjutusi sai Paul Saar peale kodu aastail 1927-32 Ühendatud Usklikute Haridusseltsi Algkoolis. Õpingud jätkusid Gustav Adolfi Gümnaasiumis 1932-37. Seejärel läks ta vabatahtliku-

na teenima Eesti Vabariigi kaitseväge. Noorsõduri aeg möödus Jõhvis, järgnesid kursused Tallinnas aspirantide sõjakoolis. 24.02.1938 anti talle reservlipniku aukraad.

Sügisel 1938 astus Paul Saar Tartu Ülikooli. Valik oli kindel teoloogia teaduskond ja kirikuõpetaja töö. 1940. aastal seoses Eesti okupeerimisega Nõukogude Liidu poolt aga likvideeriti usuteaduskond ning kaks semestrit kuni sõja puhkemiseni 22.06.1941 õppis Paul arstiteaduskonnas.

1939. aasta suvel tutvus Paul perekonna suvekodus keelepraktikal viibinud soomlannast soome filoloogia üliõpilase Martta Elisabet Luostarineniga. Nende vahel tärkas armastus, juba jõuluks olid tehtud kihluspilaanid ning Paul kavatses jätkata oma õpinguid Helsingi Ülikooli usuteaduskonnas. Novembri lõpul algas aga Soome Talvesõda, põhjuseks Soome keeldumine NSV Liiduga vastastikuse abistamise lepingut sõlmimast ja punaarmeele oma territooriumile lubamast. Paul otsustas lasta end vabatahtlikuna Soome rindele saata, paraku ta sinna ei saanudki. Pauli ja Martta kontaktid katkesid kuni 1942. aasta kevadeni.

Pärast Eesti okupeerimist sakslaste poolt asus Paul Saar 1941. aasta oktoobri lõpul teenima Eesti sõdureist koosnevas Org. Todti valvepataljonis Pihkvas. See organisatsioon ei osalenud rindevõitluses, vaid korras-

tas teid Venemaa poole liikuvate vägede taga ja valvas vangilaagreid. Paul tegutses alguses rühmajuhina, hiljem määrati kogu üksuse ülemaks. 1942. aasta sügisel Soomes puhkusel olles toimus Pauli ja Martta laulatus. Eestisse tulles esitas Paul pataljonist lahkumiseks avalduse, soovides minna Soome elama ning ühtlasi astuda Soome sõjaväkke. Kõik aga kujunes hoopis teisiti. Tema peale oli pataljonis esitatud kaebus saksa vaenulikkuses ja rahvusliku iseseisvuse taotlustes ning seetõttu teda kohe erru ei lastud. Pärast seda kui sakslased Stalingradi lahingu kaotasid, viidi ta 1943. aasta 9. märtsil Tallinna ja paigutati sakslaste valduses olevasse Patarei vanglasse. Sealt vabastati ta 9. mail 1944 selleks, et saata võitlema Narva rindele. Paul Saarel õnnestus siiski sakslaste käest põgeneda ja paar päeva hiljem võõra nime all sõita ingerlasena nende evakueerimislaevas Paldiskist Hangosse. Mai lõpust 1944 kuni 19. septembrini teenis ta vabatahtlikuna Soome armees eestlaste jalaväerügemendis JR-200 teise pataljoni pioneerrühma seersandina ja rühmaülema abina rindeoperatsioonides Karjala kannasel. 19.08.1944 pöördus umbes 90% JR-200 rügemendist Eestisse tagasi lootusega päästa Eesti iseseisvus. Kuna Paulil oli pere Soomes, otsustas ta jääda Soome sõjaväkke, kust peale vaherahulepingu sõlmimist Nõukogude Liiduga saadeti ta tsiviili.

Sõja lõppedes said Paul ja Martta lõpuks luua oma ühise kodu Helsingis. Oli täitunud see, millest aastaid oli unistatud. Abikaasa töötas soome keele õpetajana gümnaasiumis, Paul Saar aga jätkas oma õpinguid Helsingi Ülikooli usuteaduskonnas. 8. septembril 1945 sündis poeg Juha-Pekka. Kahjuks ei kestnud noore pere õnn kaua. Oktoobri keskpaiku 1947 arreteeriti Paul kodus Soome Riikliku Politsei poolt. See toimus mitte Nõukogude Liidu, vaid Soome kommunistist siseministri Yrjö Leino initsiatiivil. Siiski oli see kooskõlas vaherahulepingu tingimustega, sest Nõukogude Liidu kodanikena Nõukogude Liidu vastu võidelnud tuli rahulepingu üheksanda paragrahvi järgi sõjakurjategijatena Nõukogude Liidule üle anda. Üle kolme kuu veetis Paul Soome eeluurimisvanglas. Ta vaatas maailma enese ümber, nägi kõike üha ebaselgemalt ega suutnud tõmmata piirjoont, kõik oli segamini ja üha keerulisem kas kõige kohutavam kurjus võib vahendada headust ja vastupidi? Ometigi hakkas ta eeluurimisvanglas üha rohkem mõistma Jumala armastuse tõelist vägevust ja koges palve jõudu.

Vangide üleandmine Nõukogude Liidule viibis, Soome pidas ebameeldivaid läbirääkimisi nõukogude ametivõimudega. Ajakirjandus jälgis teraselt eestlaste käekäiku. Lõpuks viidi Paul, käed raudus, Vainikkala piirjaama ja anti üle Viiburi KGB esindajatele. Pärast ülekuulamisi Viiburis jaanuari lõpul 1948 saadeti 13-st

arreteeritud soomepoisist üks osa Paul nende hulgas - Eestisse tagasi ja lasti esialgu vabadusse. Teiste meeste tee viis vangidena Eestisse ja sealt otseteed Siberisse.

Eestisse naasnuna pöördus Paul EELK Konsistooriumi poole; tolleaegse piiskopi asetäitja August Pähna vastuvõtt oli südamlik. Pauli õpingud olid küll pooleli, kuid juba ülestõusmispuhadeks 1948 seoses kohaliku õpetaja praost J. Lääne arreteerimisega saatis konsistoorium ta jumalateenistusi pidama Märjamaale.

Paul sai Helsingi Ülikooli usuteaduskonnast tõendi seal sooritatud eksamite kohta. Veel enne Soomest väljasaatmist oli ta teinud eeluurimisvangla kirikus viimase praktiliste harjutuste eksami, mille võttis vastu toonane usuteaduskonna praktilise teoloogia assistent ja pärasine Soome peapiiskop Martti Simojoki. Arvestades asjaoluga, et ligi pooled Eesti kogudustest olid ilma õpetajateta kes oli põgenenud välismaale, kes arreteeritud ning Siberisse saadetud lubati Paulil mõni veel puuduv eksam teha tagantjärele ning ta ordineeriti 9. mail 1948 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus koos Edgar Vaikmäega. Enne ordinatsiooni praktiseeris ta Kaarli koguduse I pihtkonna õpetaja P. V. Koppeli juures, kes oli olnud ka tema usuõpetajaks Gustav Adolfi Gümnaasiumis.

Paulist sai Vändra koguduse õpetaja ja Tori koguduse hooldajaõpetaja kuni 1951. aastani. Teenistuskäik jätkus Tallinna Kaarli koguduse I pihtkonna õpetajana. 1953. aastal aga katkes see ootamatult.

Lõpetanud Kaarli kirikus 24.02.1953 kantslei kõnetunnid, läks Paul korraks koju lõunale, et tunni aja pärast tulla tagasi matust toimetama. Kirikusse tagasi ta ei jõudnudki, sest kodus ta arreteeriti. Korterit läbiotsimisel võeti ära kõik Soomest kaasa toodud teoloogilised raamatud, aga ka muud kirjandust ning ametirist. Ta viidi kurikuulsa Pagari tänava julgeoleku maja keldrikongi. Ülekuulamised toimusid öösiti, päeval ei lubatud kambris tukkudagi. Kohtupidamine, mis kujunes lavastatud farsiks, toimus 1953. aasta juunikuu alguses Tallinnas Sõjatribunalis. Paul Saart süüdistati Nõukogude Liidu kriminaalkoodeksi § 58 1a alusel kodumaa reetmises, kuna ta oli kuulunud Soome sõjaväkke ja olnud rindel Karjalas. Sellele lisaks süüdistati teda veel § 58 lg 10 alusel nõukogudevastases propagandas, mille all mõisteti ühelt poolt keelatud kirjanduse omamist ning teiselt poolt õhustvõetud riigivastaseid lauseid jutlustest. Paul loobus kaitsest, kuid oma viimases sõnas enne kohtuotsuse väljakuulutamist ütles: Mind on vastu mu tahtmist tehtud Nõukogude Liidu kodanikuks. Ma pole ise seda kodakondsust soovinud. See, milles mind süüdistatakse, on nii olnud, siin pole midagi salata. Ma tean, et nende niinimetatud süüdistuste eest saan range karistuse. Olgu see milline tahes, tulgu mul kannatada sellepärast kuidas tahes, võtan selle vastu

kindlas usus meie päästjasse Jeesus Kristusesse teades, et kõik tuleb heaks neile, kes Jumalat armastavad. See lõppsõna ajas peakohtuniku raevu ning Paul Saart peeti kõige verisemaks nõukogude vastaseks: vangilaagris selgus, et kohus oli määranud ta põgenemisohtliku isikuna ühtlasi ka erivalve alla. Isamaa reetmise eest sai ta 25 aastat ja nõukogudevastase propaganda eest 10 aastat. Kokku siiski 25 aastat, kuna see oli tol ajal seaduses ettenähtud kõrgeim määr. Sellele lisaks veel 5 aastat asumisele ja kodumaale tagasi jõudes veel 5 aastat ilma kodanikuõigusteta. Vangide keskel nimetati karistust lühidalt 25+5+5.

Peale kohut oli Paul veel 4 kuud Tallinna vanglates, seejärel kulges tee Leningradi, Kirovi ja Sverdlovski jaotusvanglate kaudu Lääne-Siberisse Omski summitöölaagrisse. Kirovi jaotusvanglas sattus ta ametivend ja sõber Arved Pauliga kõrvuti kambritesse. Ümarpalikidest tehtud vaheseina olid vangid uuristanud praod, mille kaudu said omavahel pisut rääkida ning sõber andis talle oma vangipõlves tehtud luuletusi, mis tõid rõõmu ja lohutasid meelt.

Järgmisel aastal saadeti Paul Saar ühest laagrist teise, kuna nuhid olid ülematele ette kandnud, et ta peab kaasmaalastele pühapäevadel hardushetki. Uues laagris leidis ta aga eest mitu ametivenda: Jaan Lääne, Aldur Partsu ja Guido Reinvala. Jõululaupäeval 1954 õnnestus neil korraldada unustamatu jõuluteenistus maasse rajatud kasvuhoones, mida hooldas keegi kaasmaalane. Üks ametivendadest oli liturg, teine kõnepidaja ja kolmas saatis poolsosinal lauldud laule viiulil. Kõik olid rõõmsad ja tänulikud, et ei valvurid ega nuhid avastanud tookord nende ettevõtmist. Hiljem taas ühes uues laagris oli ta koos õpetaja Edmund Laansaluga.

Omski vangilaagrist vabanes Paul Saar 25.08.1956. Eelmisel aastal oli Nõukogude Liidus välja kuulutatud amnestia, mille alla käis ka tema karistuse esimehe osa. Jäi aga veel alles 10 aastat propaganda eest. Tol korral NL-s valitsenud sulaperioodi tõttu vaatas Moskva erikomisjon veel kord tema süüdistusasja selle osa läbi ja vähendas karistust viie aasta võrra. Omski laagrite vangid ehitasid linnale uut soojuselektrijaama. Pauli laagris oli eestlastest moodustatud oma tööbrigad. Kui vangid täitsid neile ettenähtud töönorme, arvestati neil ühe päeva asemel kaks päeva karistusajast maha. Vangidel aga polnud sellest süsteemist vähimatki aimu. Ja nõnda anti Pauli suureks üllatuseks pärast kolme aasta, kuue kuu ja ühe päeva pikkust kinniolekut talle vabakssaamise paberid kätte ning saadeti kodumaale tagasi.

Naasnud Eestisse, ei saanud Paul luba töötada linnades, seepärast määrati teda võrdlemisi kõrvalisse paika Varbla koguduse õpetajaks alates septembrist 1956. Kogudust teenis ta kuni 1967. aastani. Varblas

hakkas Paul Saar kohalikelt ametnikelt taotlema pääsemist pere juurde Soome. Nõukogude ametnikelt tuli aga eitavaid vastuseid, isegi küllasõit ei olnud võimalik, elamaasumisest rääkimata. Vägivaldselt lahutatud abikaasad pidasid kirjavahetust, paljud kirjad jäidki teele. Pikka aega peeti sidet telegrammidega. Kui Paul aga tahtis oma abikaasa häält kuulda, sõitis ta Moskvasse, et temaga lubatud 10 minutit kõnelda. Kui telefoniühendus avati Leningradis, sõitis Paul Leningradi vahet. Seal toimus ka 1959. aasta oktoobris, 12 aastat pärast Pauli arreteerimist Helsingis, abikaasade taaskohtumine. Seejärel said nad veel kohtuda paaril korral Tallinnas ning eriloaga ka Varblas. 15. novembri öhtul 1961 kuulis Paul Soome Yleisradio uudistest, et hommikuhämaruses oli auto sõitnud Helsingis otsa jalakäijale, kes raskesti vigastatuna viidi haiglasse, kus ta järgmisel päeval meelemärkusele tulemata suri. Too avariiohver oli tema abikaasa Martta Elisabet Saar, kelle matustelegi teda ei lastud. Poeg Pekka jäi nüüd ilma ka ema hoolest. Isa ja poeg kohtusid esimest korda peale arreteerimist alles 14 aasta pärast, 1962. aastal Leningradis. Pekka õppis hiljem Helsingis arstiks.

23. veebruaril 1965 laulati Paul Varbla kirikus Niina Adoroviga. Tütar Anna sündis 31. mail 1971 Tallinnas. Ta on eesti ja soome filoloog ning töötab Tartus Pauluse koguduse organistina.

Aastatel 1963-67 teenis Paul Saar ka Karuse ja Hanila koguduse hooldajaõpetajana, 1967-93 Hageri koguduse õpetajana. Kõigi kodumaal olnud ametikohtuste kõrval oli eriti pinge-, töö-, aga ka õnnistusrõhke ligemale 1000 km kaugusel asuvate Petroskoi ingerisoomlaste koguduste teenimine aastatel 1979-92. Peale Petroskoi teenis ta ingerisoomlasi ka teistes Karjala linnades (Kontupohja, Sortavala, Pitkäranta, Segeŕa) ja asulates, kuhu hiljem on asutatud Ingeri kirikusse kuuluvad kogudused. Petroskoi kogudusele ehitati uus kirik, mille peapiiskop Edgar Hark jõulude kümnisel 1983 sisse pühitses. I adventiks 1990 valmis kogudusemaja; selle pühitses peapiiskop Kuno Pajula.

1972-89 oli Paul Saar EELK Lääne-Harju praostkonna abipraost, 1989-93 EELK Lääne-Harju praostkonna praost ning 1990-91 Ingeri praostkonna praosti kohusetäitja.

Pensionile jäi Paul Saar 73-aastaselt 1993. aastal üha halveneva vasaku jala tervisliku seisundi tõttu. Kirikutööst aga tegus õpetaja päris kõrvale ei jäänud. Ta on asendanud puhkuse ajal Hageri koguduse õpetajat, teeninud ka Tallinnas, Tartus, Pärnus, Audrus, Tõstamaal, Varblas, Järvakandis ning jutlustanud mitmel pool Soomes.

Paul Saar on käinud aastail 1994, 1996, 1998 ja 1999 mitmetel evangelisatsioonireisidel Ida-Karjalas ja Ingerimaal jutlustades ning kõnesid pidades paljudes Ingeri kiriku kogudustes ja kuulutuspunktides. Samu-

ti on ta seoses välisreisidega kuulutanud jumalasõna mujal maailmas: Austraalias, Saksamaal, Kanadas ja Ameerikas.

Pärast emerituuri jäämist aastal 1993 on Paul Saar aktiivselt osalenud soomepoiste Eesti Ühenduse tegevuses. Täniini on ta samal aastal ühenduse juurde loodud vaimuliku töö toimkonna esimeheks, ühtlasi kuulub ka ühenduse juhatuse koosseisu.

Kaarli koguduse nimel soovin Paul Saarele Jumala õnnistust ja heade inglite kaitset.

Artikkel on ilmunud Kaarli koguduse
joulukuu 2004. a ajakirjas "Sulane" nr 3/37